

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Centrum för naturvägledning (CNV)

Verksamhetsberättelse CNV 2019

Sammanfattning

Året började dramatisk för CNV till följd av den ändrade stadsbudgeten som gav både direkta och indirekta effekter. CNV:s budget minskade med en miljon kronor. Den planerade verksamheten fick begränsas och vissa projekt ströks. Även länsstyrelser med flera i CNV:s målgrupper påverkades och några av centrets planerade seminarier och kurser för 2019 fick skjutas på framtiden på grund av lågt deltagarantal. Del av anslaget kom tillbaka genom beslut till följd av vårbudgeten och verksamheten kunde ta fart igen under årets sista månader.

Två viktiga publikationer lanserades 2019. *Naturvägledning i Norden – en bok om upplevelser, lärande, reflektion och delaktighet i mötet mellan natur och människa* som tagits fram av CNV i brett samarbete med nordiska kollegor och med ekonomiskt stöd från Nordiska ministerrådet. Boken lanserades på Skovskolen i Danmark, i samband med lanseringen ordnades en konferens med 40 inbjudna utbildare från hela Norden. Handboken *Naturvägledning i skyddade natur- och kulturområden* har producerats på uppdrag av och i samarbete med Naturvårdsverket som stöd för förvaltare av skyddad natur. Boken publicerades digitalt på Naturvårdsverkets webbplats. Båda böckerna bidrar, för sina respektive målgrupper, med teori, exempel på praktik och inspiration för planering och utövande av naturvägledning.

CNV har i samarbete med SLU:s forskningsplattform Framtidens djur, natur och hälsa lyft området natur och hälsa. I början av 2019 publicerades rapporten *Så mycket upplevelse med så enkla medel* med dokumentation och slutsatser från CNV:s seminarier på temat under 2018. CNV modererade en workshop på konferensen *Djur, natur och hälsa* i Stockholm samt genomförde en välbesökt workshop på tema *naturvägledning och hälsa* vid Nordens ark.

CNV har deltagit i aktörsutbildningar för Sveriges Nationalparker i Söderåsens respektive Åsnens nationalparker. En guideutbildningskurs för naturum togs fram och lanserades. Den första gruppen programstudenter som deltagit i en kurs om naturvägledning som tillämpning av miljökommunikation på SLU examinerades i januari och en ny kurs startade i december. Planer för nya SLU-kurser med tema naturturism och natur och hälsa har tagits fram. CNV har examinerat studenter vid kursen naturbasert reiseliv vid NMBU i Norge. En så kallad *Certified Interpretive Guide*-kurs genomfördes i Uppsala i samarbete med organisationen Interpret Europe.

En enkät om kvalificerade friluftsutbildningar genomfördes och resulterade i en rapport till NV inför uppföljning av friluftsmålen. CNV har deltagit med seminarier vid Tankesmedjan för friluftsliv i Kristianstad. Centret har i medverkat i sex uppföljningsbesök i naturum. Seminarier på tema utbildning av nyanlända som naturguider har genomförts på tre orter i samarbete med Naturskyddsföreningen i Örebro län. Framtagande av ett utbildningsmaterial på temat har påbörjats.

Genom möjligheten att söka samarbeten med andra aktörer och/eller att växla upp medel från Naturvårdsverket har centret kunnat bedriva flera samarbetsprojekt. Ett nytt samarbete med Havs- och vattenmyndigheten kring limnisk pedagogik har inletts. Dessutom pågick externt finansierade samarbeten på tema naturvägledning och skog respektive planering (se vidare bilaga 1).

REDOVISNING AV UPPDRAG FÖR NATURVÅRDSVERKET 2019

Uppdrag 1: CNV basverksamhet

1.1: Omvärldsbevakning

CNV bevakar kontinuerligt vad som pågår inom naturvägledning och därtill relaterade ämnesområden (till exempel utomhuspedagogik, friluftsliv, naturturism, museer och utställningar) framförallt i Sverige och Europa. Centret följer utvecklingen i olika nätverk och sociala medier, nyhetsbrev liksom forskning, utbildning och publikationer. Omvärldsbevakning sker också genom att kontakta och ställa frågor till naturvägledare, om deras verksamheter, om idéer, rekommendationer till andra naturvägledare och så vidare. Detta sker via sociala medier, digitala projektplattformar och nätverk för olika yrkesgrupper. Lediga jobb inom naturvägledning bevakas. Dessa publiceras på CNV:s webbplats, samt på Facebook.

CNV deltar i relevanta seminarier och möten. Bevakningen sker också genom att ta del av mötesanteckningar eller annan dokumentation. Exempel på aktiviteter som varit viktiga för omvärldsbevakning 2019 var till exempel konferensen *Djur, natur och hälsa* i Stockholm i april, Interpret Europas webinarier för heritage interpreters och KSLA:s landskapsforum. Omvärldsbevakning sker också i samband med alla övriga aktiviteter centret bidrar till eller arrangerar.

Tema för årets två rapporter om omvärldsbevakning till Naturvårdsverket var:

- *Naturturism och kvalitetssäkring av naturguider* utifrån CNV:s medverkan vad gäller den nationella utbildningsnormen för utbildning av naturguider och möjligheten till certifiering av naturguider samt naturvägledningens betydelse i utveckling av naturturism i Sverige.
- *Natur- och kulturstigar* med samlade erfarenheter från CNV-aktiviteter med koppling till ämnet: översikt över naturums arbete med stigar, webinarium om nytänkande kring stigar, temanummer av Naturvägledaren samt höstens seminarium om natur- och kulturstigar.

1.2: Samverkan

CNV hade under året drygt 1400 prenumeranter som får nyhetsmail och Naturvägledaren digitalt. CNV är aktiva medlemmar och deltagare i bland annat följande nätverk: samverkansnätverket Naturens år, Föreningen för nationell utbildningsnorm för naturguider, Naturhistoriska museers samarbetsorganisation och den europeiska organisationen Interpret Europe. CNV står också bakom nätverket Utenavet.

CNV följer trender, aktiviteter och aktualiteter inom naturumsfären via projektplatsen och genom våra uppdrag och samarbeten med naturum. Sedan en tid har aktiviteten på projektplatsen minskat. Det gör att CNV i större utsträckning får ta kontakt med nätverket och ställa frågor indirekt, via de så kallade naturummusketörerna (naturumgruppens kontaktpersoner).

CNV har inte tillgång till förvaltarwebben, men önskar en tätare kontakt med naturvårdsförvaltare – till exempel kopplat till arbetet med nationalparkernas varumärke och världsledande pedagogik samt handboken för planering av naturvägledning i skyddade områden. Under 2019 har Naturvårdsverkets Evelina Selander därför samlat en referensgrupp bestående av nationalparksförvaltare som kommer att sammanträda första gången 2020.

CNV har kontakt med länsstyrelsernas friluftslivssamordnare genom aktiviteter som Tankesmedjan och webinarium om handboken i naturvägledning. Friluftssamordnarna är en värdefull grupp för CNV att ha kontakt med. Centret ser gärna en utvecklad kontakt med friluftssamordnare och kommuner.

CNV deltar i utskick från Naturvårdsverket till förvaltare av skyddad natur. En ny rutin för att säkerställa att CNV som extern part ges möjlighet att bidra med relevanta inslag har inrättats.

Den nordiska samverkansgruppen

Den nordiska samverkansgruppen som under tio år samarbetat kring olika projekt är en viktig kontakt och

samarbetsyta för CNV. Gruppen fokuserade åren 2017- 2019 på arbetet med en gemensam lärobok *Naturvägledning i Norden – en bok om upplevelser, lärande, reflektion och delaktighet i mötet mellan natur och människa* samt en konferens där boken presenterades och framtida fokus för det nordiska samarbetet diskuterades. CNV var projektledare och bidrog samtidigt till det ordinarie arbetet, till exempel med dokumentation från konferensen i form av Youtube-videos med intervjuer med deltagare. Läs mer om projektet i bilaga 1.

SLU:s forskningsplattform Framtidens djur, natur och hälsa

CNV:s samarbete med Framtidens djur, natur och hälsa fortsatte under året på olika sätt. CNV deltar i plattformens styrgrupp. Samarbete kring kommunikation och marknadsföring av aktiviteter sker löpande.

- En rapport från CNV:s seminarier 2018 *Så mycket upplevelser med så enkla medel* publicerades i plattformens rapportserie.
- CNV deltog i april vid plattformens konferens *Djur, natur och hälsa* på Hasselbacken där forskare och praktiker möttes. CNV modererade en workshop.
- Under 2019 planerade CNV två seminarier i samarbete med plattformen. Det första, *Naturvägledning och hälsa i skyddad natur* i maj sköts på framtiden då alltför få representanter för förvaltning av skyddad natur hade anmält sig. Anledningen var enligt uppgift från vissa länsstyrelser budgetläget under våren, som orsakade att resor och kompetensutveckling fick anstå. Seminariet planeras för 2020. I oktober genomförde CNV seminariet *Naturupplevelser och möten med djur som resurs för välmående* på Nordens ark med visst stöd från plattformen. Seminariet var fulltecknat.

Naturturism och kvalitetssäkring

CNV har bidragit i arbetet med Föreningen för nationell utbildningsnorm för naturguider (FUN). Fem utbildningar godkändes enligt normen. CNV har en rådgivande roll. Samtliga konceptägare har organiserats som en arbetsgrupp inom FUN där CNV ingår. Förslaget på certifieringssystem skickades ut på remiss i maj med FUN som avsändare. Ett avtal om praktiskt ansvar för certifieringsarbetet har slutits mellan utbildningskoncernen Lärande AB och Naturturismföretagarna, med tre års finansiering. En person har därefter anställts av Naturturismföretagarna för att driva arbetet framåt.

Utenavet

CNV deltog av resursskäl inte i arbetet 2019.

Svenska djurparksföreningen

Seminariet *Naturupplevelser och möten med djur som resurs för välmående* på Nordens ark spreds till föreningens medlemmar. Svenska djurparksföreningen bidrog också till diskussioner kring relevanta frågeställningar inför seminariet.

Stöd till utbyte Uppsala Minnesota

CNV har medverkat till ett utbyte mellan naturvägledare i Uppsala/Gävleborg och Minnesota, efter ett initiativ av gästprofessor Susan Senecah vid Avdelningen för miljökommunikation, SLU. En grupp naturvägledare från Uppsala/Gävleborg besökte Minnesota i september. CNV rekryterade en deltagare till utbytet, Anna Kjellander, naturinformatör vid länsstyrelsen Gävleborg. Anna delade erfarenheter från studieresan vid naturums inspirationsdag i november (se uppdrag 4).

Samarbete med Centrum för biologisk mångfald, CBM

CNV och CBM svarade på FORMAS kommunikationsutlysning 2019 med en ansökan om medel för att genomföra ett kommunikationsprojekt kring biologisk mångfald. Ansökan ansågs hålla god kvalitet, men avslogs.

NMBU - Norges miljø- og biovitenskapelige universitet

CNV har för fjärde året examinerat studenter vid kursen Naturbasert reiseliv vid NMBU i Norge.

Interpret Europe

I samarbete med Kristian Bjørnstad, Interpret Europe Scandinavia, har CNV under året arrangerat guidekursen Certified interpretive Guide på Ultuna.

NAMSA Naturhistoriska museers samarbetsorganisation

Arbetet begränsades av resursskäl 2019. CNV deltog i höstmötet i Uppsala i oktober.

1.3: Seminarier/workshops, kurser och föreläsningar

Genomförda aktiviteter

- Webinarium för guideutbildare naturum, 11 april (se även uppdrag 4 nedan)
- CNV bidrog 6 maj och 12 december med föreläsningar om Naturvägledning för SLU:s masterprogram i miljökommunikation.
- Guidekursen Certified Interpretive Guide (enligt Interpret Europes modell) gavs med träffar 21-23 augusti och 22-23 oktober
- Naturvägledning för yrkesverksamma 3 hp gavs för tionde gången med två träffar under hösten 12-13 september och 5-6 dec (SLU).
- Naturupplevelser och möten med djur som resurs för välmående på Nordens ark 2-3 oktober (se samverkan ovan).
- Seminarium om natur- och kulturstigar 21 – 22 november i samband med naturumveckan (se uppdrag 4 nedan)
- Webinarium för förvaltare av Sveriges nationalparker, Nå nya målgrupper, 10 december
- Miljökommunikation, miljökonsekvensbeskrivning och naturvägledning 7,5 hp för agronom och biologistuderter gavs vid årsskiftet läsåret 2018/2019 och vid samma tid 2019/2020 (SLU).
- Se vidare under respektive projektuppdrag.

Under planering

Seminarieret *Naturupplevelser och hälsa i skyddad natur*, planerades i maj samarbete med SLU:s forskningsplattform Framtidens djur natur och hälsa samt Söderåsens nationalpark. Uppskjutet till 2020 (se punkten samverkan ovan).

Den *uppdragsutbildning för naturguider* på SLU (enligt FUNs norm, se ovan) som planerades under 2019 hade för lågt söktryck för att ges under året. Istället erbjöds och genomfördes CIG-kursen (enligt ovan).

CNV:s kursförslag *Naturupplevelser och hälsa - universitetskurs för yrkesverksamma naturvägledare, 7,5 hp* med planerad kursstart ht 2020 fick goda vitsord internt på SLU, men föreslås ges som en uppdragsutbildning då den vänder sig till yrkesverksamma.

1.4: Kommunikation

Webben och sociala medier

CNV:s webbsida fylls löpande med dokumentation av aktiviteter samt artiklar från Naturvägledaren. Arbetet med att uppdatera sidor med olika ämnesfokus, litteraturlistor, tips, artiklar och så vidare pågår kontinuerligt. I kalendarier på webbsidan publicerar vi aktuella aktiviteter inom naturvägledning (egna och andras). Lediga jobb för naturvägledare publiceras på webben och på Facebook.

Antalet följare av CNV:s Facebook-sida har under året ökat från 1 088 till 1 286 (1 januari - 31 december, 2019). 682 personer är med i gruppen Naturvägledare i Sverige. CNV är i viss utsträckning aktiva på LinkedIn, Instagram och Twitter.

Nyhetsutskick: Naturvägledaren och Nytt från CNV

Antal prenumeranter på CNV:s utskick är drygt 1400, antalet har 2019 gått ner något, då CNV med anledning av nya GDPR-regler arbetat med att uppdatera utskickslistorna.

Årets två nummer av Naturvägledaren hade tema Naturvägledning i vattenmiljöer respektive Natur- och kulturstigar.

Nytt från CNV med (mer kortfattad) information om CNV:s verksamhet har publicerats vid sex tillfällen under året.

En artikel om guidekursen Certified Interpretive Guide skrevs till Interpret Europas digitala nyhetsbrev.

Övriga publikationer

Följande publikationer har tagits fram:

Handboken *Naturvägledning i natur- och kulturområden*, som tagits fram av CNV i samarbete med Naturvårdsverket, publicerade på Naturvårdsverkets webbplats (se vidare uppdrag 7 nedan).

Boken *Naturvägledning i Norden – en bok om upplevelser, lärande, reflektion och delaktighet i mötet mellan natur och människa* publicerades på Nordiska ministerrådets webbplats (se vidare i bilaga 1).

Så mycket upplevelser med så enkla medel – en dokumentation av CNV:s seminarier på tema naturvägledning och hälsa 2018 (i samarbete med SLUs framtidsplattform djur, natur och hälsa, se ovan).

Rådgivning

Rådgivning sker löpande främst via epost och telefon. Personer inom och utanför CNV:s nätverk önskar rådgivning om exempelvis utbildningar (både för "eget bruk" och rådgivning kring att starta utbildningar – från andra lärosäten), utställningar med natur- eller nationalparksanknytning, förfrågningar om att bolla idéer/projektutkast, stöd i planering av naturvägledning, att kommentera rapporter och bidra med kontakter. De råd och tips CNV ger kan ta sin utgångspunkt både i Sverige och i övriga Europa. Frågor kommer också från våra nordiska grannländer och samverkansparter i det europeiska nätverket Interpret Europe.

Uppdrag 2 Tankesmedja för friluftsliv

CNV medverkade i arbetsgruppen för planering av Tankesmedjan, som genomfördes i Kristianstad i maj. En workshop om naturvägledning i den brukade skogen hölls tillsammans med Södra Skogsägarna och Avdelningen för miljökommunikation vid SLU (som även höll en föreläsning på CNVs initiativ). CNV har också deltagit i uppföljningen av smedjan samt planeringen inför 2020.

Uppdrag 3 Uppföljning friluftsliv

CNV tog fram en nationell enkät om kvalificerade utbildningar inom friluftsliv enligt mål i Friluftspolitiken. Enkäten gick ut i slutet av april, med sista svarsdag måndag den 3 juni – drygt 30 aktörer av 60 tillfrågade från universitet, folkhögskolor och friluftorganisationer svarade. Enkäten byggde på den tidigare enkät som CNV gjorde vid uppföljningen av friluftsmålen 2015. Svaren sammanställdes och rapporten levererades enligt överenskommelse till Naturvårdsverket som underlag för friluftsmålsuppföljning. Rapporten sändes också till respondenterna för kännedom. Slutsatser var att det är svårt att få en entydig bild av status vad gäller utbildningar inom friluftsliv i Sverige genom enkäten. Nya initiativ till utbildningar tas medan andra läggs ned och försvinner. De ideella organisationerna och lärarutbildningarna når en större volym deltagare med korta kurser medan t ex folkhögskolor når färre med långa. En samlad strategisk satsning på utbildning inom området samt förtydligande av målformulering efterfrågades liksom 2015.

Uppdrag 4 Naturum

CNV har deltagit i arbetet med utvärdering av naturum genom att medverka vid uppföljningsbesök på naturum Dalarna, Värmland, Vindelfjällen Hemavan och Ammarnäs samt Fjärås Bräcka och Store Mosse.

CNV har bistått Naturvårdsverket i planering och genomförande av naturumträffen, som i år genomfördes som en endagskonferens i Stockholm. CNV modererade diskussionen om de två undersökningar som gjorts om naturum under året. CNV var också medarrangör till Naturhistoriska riksmuseets inspirationsdag för naturum, dagen efter naturumträffen, och hade bjudit in Anna Kjellander från länsstyrelsen i Gävleborg som berättade om en studieresa till Minnesota. Naturumveckan fortsatte sedan med CNV:s seminarium om natur- och

kulturstigar, en seminariedag på Naturhistoriska riksmuseet och en fältdag i Täby och Hjorthagen. Fältdagen arrangerades i samarbete bland annat med Täby kommun.

CNV färdigställde guideutbildningsmaterialet för naturum. Hela materialet inklusive manual, presentationer, övningar och instruktionsfilmer togs fram i samråd med en fokusgrupp från naturum samt diskuterades med ett tiotal naturum på en utbildningsdag som hölls via Skype den 11 april (heldag). Diskussion i virtuella grupprum testades, vilket fungerade bra. Materialet har därefter bearbetats samt lagts ut i mappen Guideutbildning på projektplatsen tillsammans med en inspelning från utbildningsdagen 11 april. Där kan naturum också lämna egna praktiska tips. En del naturum har testat delar av materialet under sommaren. Det bestämdes under hösten på förslag bland annat från naturum själva att CNV ska komplettera med en kortversion av utbildningen.

CNV har lämnat synpunkter på Naturvårdsverkets enkät till naturum och den besökarundersökning som genomfördes sommaren 2019. CNV har ingått i referensgrupp för den nya basutställningen om skogen i naturum Dalarna, som invigdes 18 maj 2019. CNV har också besökt naturum Dalarna för en workshop om den nya utställning om meteoritnedslaget/geologi som planeras (i samarbete med SGU).

CNV har i övrigt funnits tillgängliga för samråd både i Naturvårdsverkets centrala arbete med naturum och för enskilda naturum som hört av sig. En inventering och sammanställning av aktiviteter för skolor som togs upp i naturums verksamhetsberättelser 2018 har gjorts.

Uppdrag 5 Varumärket Sveriges nationalparker

CNV deltog i utbildning av aktörer i Söderåsens nationalpark 11 – 12 mars (7 deltagare) samt för Åsnens nationalpark den 8 maj (17 deltagare).

Webbinariet för nationalparksförvaltare på tema "Nå nya målgrupper" genomfördes i december. Ytterligare ett webinarium förbereddes för genomförande i mars 2020: "Att berätta om det stora med utgångspunkt i det lilla".

CNV medverkade också vid webinariet Aktörsutbildningar i Sveriges nationalparker – erfarenhetsutbyte den 4 september.

Uppdrag 6 Utbildningspaket för naturvägledare och guider med fokus på nya svenskar

Utbildningspaketet tas fram i samarbete med Örebro kommun och Naturskyddsföreningen Örebro län. CNV genomförde tre pilotutbildningar som grund för utbildningspaketet. En i Örebro 17-19 september. En i Örnköldsvik 2-3 november och en i Uppsala 20-21 november. Alla tre pilotutbildningarna var lyckade och alla deltagande organisationer kommer fortsätta satsningen och erbjuda dem som deltog i pilotutbildningarna mer utbildning och att utbilda fler naturvägledare.

Uppdrag 7 Implementering naturvägledningshandboken

Handboken publicerades på Naturvårdsverkets webb vid årsskiftet 2018/19.

Vid ett webinarium om planering av naturvägledning den 28 maj presenterades och diskuterades handboken och dess tillämpning med en grupp från länsstyrelserna – förvaltare, naturvägledare och friluftssamordnare. Liksom vid utbildningsdagen för naturum om guideutbildningen användes virtuella grupprum för diskussioner, vilket fungerade bra.

CNV har i övrigt funnits tillgängligt för rådgivning kring planering av naturvägledning.

Bilaga 1 Samverkan

Samverkan - externt finansierade samarbetsprojekt

Dessa projekt är helt eller delvis externfinansierade (alltså ej av Naturvårdsverket eller SLU) men har grund i basuppdragets möjlighet att söka externa medel och samarbeten. Projekten beskrivs här för att ge en god helhetsbild av CNV:s verksamhet.

Nordisk lärobok och konferens för utbildare

Den nordiska samverkansgruppen för naturvägledning drev det gemensamma arbetet vidare (se samverkan ovan). Arbetsgruppen för biologisk mångfald hos **Nordiska ministerrådet** beviljade 2019 för tredje året medel till gruppen (med CNV som projektledare) för slutförande av bokproduktionen *Naturvägledning i Norden – en bok om upplevelser, lärande, reflektion och delaktighet i mötet mellan natur och människa* samt en konferens för utbildare på Skovskolen i Danmark. Vid konferensen lanserades boken, workshops med centrala teman i boken genomfördes och framtiden för det nordiska samarbetet diskuterades. Boken färdigställdes under året på svenska och översättningar till norska, danska, finska publicerades. En översättning till engelska gjordes också. Boken trycktes i 200 exemplar per språk och gjordes tillgänglig digitalt på Nordiska ministerrådets webbsida. Projektet slutredovisas i januari 2020.

Interpretationsplanering Världsarvet Höga Kusten-Kvarkens skärgård

Samarbetet med **Länsstyrelsen i Västernorrland** samt finländska **Forststyrelsen** om processledning av interpretationsplanering i Världsarvet Höga Kusten och Kvarkens skärgård pågick under året. I projektet LYSTRA faciliterar CNV en process för att ta fram en natur- och kulturvägledningsplan för världsarvet. I januari hölls två workshopar för aktörer på vardera svenska respektive finska sidan, för att identifiera platser, besökargrupper och berättelser som är viktiga i världsarvet. Senare under året genomfördes och utvärderades ett pilottest av en första aktivitetsstig i Höga kusten. Planering pågår för en liknande pilotsatsning och utvärdering i Kvarken våren 2020. CNV stöttar löpande i tanke- och skrivarbetet kring planen. Samarbetet pågår t o m september 2020.

Interpretation och naturvägledning för skogssektorn

Med anslag från **Skogssällskapet** arbetade CNV med ett projekt med syfte att synliggöra och stärka naturvägledning i brukad skog. Samverkan sker med Föreningen Skogen kring ett expertseminarium (genomfört januari 2020) och kommande kurser. En workshop om naturvägledning i den brukade skogen hölls på årets tankesmedja för friluftsliv, se detta uppdrag. Projektet pågår till och med augusti 2020.

Nätverk för limnisk pedagogik

CNV inledde ett nytt samarbete med **Havs- och vattenmyndigheten** för att organisera och stötta ett nätverk inom limnisk pedagogik i Sverige. En två dagars workshop hölls vid Vänermuseet och Naturum Vänerskärgården i november. Workshopen samlade drygt 50 naturvägledare/pedagoger från cirka 40 olika organisationer. Havsmiljöinstitutet har motsvarande uppdrag vad gäller marin pedagogik. Intresset och behovet av ett nätverk är stort och samarbetet fortsätter 2020.